

УДК 330.322.54

DOI: 10.31732/2663-2209-2020-60-26-31

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Мошляк І.О.

аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна,
тел.: (099)-725-04-97, e-mail.: im14031984@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6281-3988>

FEATURES OF ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Moshlyak I.

postgraduate student, "KROK" University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32, 03113, Ukraine, tel.: (099)-725-04-97,
e-mail.: im14031984@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6281-3988>

Анотація. В статті розглянуто роль іноземного інвестування в економіку України, визначені фактори, що забезпечують позитивний вплив на інвестиційний клімат та окреслені проблеми формування сприятливого інвестиційного середовища. Проаналізовано особливості залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. Наведено динаміку іноземного інвестування в економіку України. Охарактеризовано галузі національного господарства України, в які найбільше залучають іноземні інвестиції. Досліджено розподіл залучених прямих іноземних інвестицій за основними регіонами – реципієнтами інвестицій України. Обґрунтовано необхідність залучення іноземних інвестицій у сучасних умовах, досліджено головні проблеми надходження іноземних інвестицій та запропоновано основні шляхи їх вирішення. Інвестиції, у тому числі іноземні, є не лише механізмом розвитку, але й способом регулювання економіки шляхом переливання капіталу. На сучасному етапі розвитку ринку іноземні інвестиції виступають основним джерелом отримання новітніх конкурентноздатних технологій. Купівлю українських підприємств чи їх частки, тобто здійснення процесів злиття (поглинання), іноземні інвестори розглядають як привабливий спосіб інвестування з тих позицій, що зменшується ризик через неефективний менеджмент. Водночас збільшуються шанси застосування передового досвіду у сфері отримання нових технологій та обігові коштів у період затьожної кризи. Розробка механізму залучення прямих іноземних інвестицій у будь-якій державі має виходити з особливостей глобалізації економіки. Саме небажання західних компаній вкладати гроші у себе вдома пояснюється наявністю жорстких державних правил про зайнятість, великими виплатами по безробіттю, високими виплатами працедавця в соціальні фонди, високим рівнем мінімальної заробітної плати та компенсації у разі звільнення. А тому закордонна активність фірм зараз досить велика. Таким чином, створений в Україні механізм залучення іноземних інвестицій повинен мати наявні переваги у порівнянні з державами, звідки вони уже надходять, так і з іншими потенційними державами-реципієнтами. Головним завданням для України при залученні необхідних для структурної перебудови економіки держави іноземних інвестицій є створення таких умов щодо іноземного інвестування, які б при гарантуванні засад економічної безпеки держави одночасно забезпечували максимальне зближення інтересів держави з інтересами іноземних інвесторів.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції; інвестиційне середовище; організаційно-економічний механізм залучення ПІІ; інвестиційна політика; інвестиційна діяльність; інвестиційна привабливість; державне регулювання.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0, бібл.: 11.

Annotation. The articles consider the role of foreign investment in the economy of Ukraine, identify factors that provide a positive impact on the investment climate and some problems of creating an unfavorable investment environment. Peculiarities of attracting foreign direct investment to Ukraine are analyzed. The dynamics of foreign investment in the economy of Ukraine is given. The branch of the national economy of Ukraine, which uses foreign investments the most, is characterized. The distribution of attracted foreign direct investments by the main regionals - recipients of investments of Ukraine is investigated. The necessity of reduction of foreign investments in modern conditions is generally substantiated, the main problems due to the arrival of foreign investments are investigated and the main ways of their solution are offered. Investment, including among foreigners, is not a simple mechanism of development, but also a way regulation of the economy through the transfer of capital. At the present stage of development of the foreign investment market are the main sources of new competitive technologies. The purchase of Ukrainian enterprises whose private individuals, through the processes of mergers (acquisitions), foreign investors see as private use of investment from these positions, which is reduced due to inefficient management. Gradually increasing

the chances of applying best practices in obtaining new technologies and circulating activities during the protracted crisis. The development of a mechanism for attracting foreign direct investment to any country should be based on the peculiarities of economic globalization. This very reluctance of Western companies to invest in their homes is due to the existence of strict state employment rules, high unemployment benefits, high payments of employers in social funds, high levels of minimum wages and compensation in case of dismissal. Therefore, the foreign activity of the company is now quite large. Thus, the mechanism for attracting foreign investment created in Ukraine should have existing advantages in comparison with the countries where they are already located, as well as with other potential recipient countries. The main task for Ukraine in attracting foreign investment necessary for the restructuring of the economy is to create conditions for foreign investment that would guarantee the principles of economic security of the state while offering maximum rapprochement of interested states with the interests of foreign investors.

Key words: *foreign direct investment; investment environment; organizational and economic mechanism of FDI attraction; investment policy; investment activity; investment attractiveness; state regulation.*

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 11.

Постановка проблеми. Розробка механізму залучення прямих іноземних інвестицій у будь-якій державі має виходити з особливостей глобалізації економіки. Саме небажання західних компаній вкладати гроші в себе вдома пояснюється наявністю жорстких державних правил про зайнятість, великими виплатами по безробіттю, значними виплатами працедавця в соціальні фонди, високим рівнем мінімальної заробітної плати та компенсаціями в разі звільнення. Створюваний в Україні механізм залучення іноземних інвестицій повинен мати наявні переваги у порівняннях як з державами, звідки вони уже надходять, так і з іншими потенційними державами-реципієнтами. Прийняття рішень інвестиційного характеру, як і будь-який інший вид управлінської діяльності, повинен базуватися на використанні організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами. У вітчизняній та зарубіжній практиці відомий цілий ряд формалізованих методів, за допомогою яких приймаються конкретні рішення в галузі інвестиційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам залучення інвестицій в економіку України та вивченню її інвестиційного клімату присвячені праці багатьох вчених. Зокрема, А. Є. Ачкасов, І. О. Бланк, П. Т. Бубенко, Г. С. Волинський, М. С. Герасимчук, Г. В. Ковалевський, А. В. Крушевський, І. В. Лисий, Т. В. Момот, Я. А. Рекитар, І. В. Сергієнко, О. М. Тищенко, В. І. Торкатюк, А. С. Шевченко [1-3].

Проблема інвестування нагально стоїть у більшості країн світу, для України вона також є надзвичайно актуальною. За умов гострої нестачі власних економічних ресурсів, насамперед фінансових, необхідних для відновлення національного виробництва, стабільного економічного розвитку країни, проведення структурної перебудови та розв'язання проблем інтеграції України в світові економічні системи, важливого значення набувають питання залучення зовнішніх джерел фінансування. Вивчення особливостей залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) дозволить максимально використати всі позитивні ефекти іноземного інвестування задля розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності, поліпшення бізнес-клімату, забезпечення сталого економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз особливостей залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні чинники залучення прямих іноземних інвестицій, податкова система в Україні нині недостатньо відповідають вимогам ринкової економіки і відштовхують як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, бо перебувають у стані постійного реформування. Це призводить до порушення основних складових ефективності, справедливості, визначеності та зручності для платників податків. Також існує ряд інших негативних моментів у економічному блоці залучення іноземних інвестицій і, перш за все, це –

бюрократичні вади, відсутність соціально та економічно ефективної приватизації, ефективного закону про приватизацію землі; обіг на внутрішньому ринку грошових одиниць західних країн; відсутність правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу; обмежені канали репатріації прибутку, в основному шляхом вивезення виготовленої продукції видобувних та сировинних галузей, що мають попит на світових ринках, тощо [1].

Зростання обсягів залучення іноземних інвестицій упродовж багатьох років є пріоритетним напрямом розвитку економіки України. Однак за останні роки економіка нашої держави так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відповідно – рівнем добробуту населення. Більшість українських підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, зі слабкою диверсифікацією продуктів і ринків. Це пов'язано з нестабільністю в країні, несприятливим інвестиційним кліматом, високим рівнем оподаткування підприємств, прогалинами в інвестиційному законодавстві [2].

Реальна економічна ситуація в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність. Будь-який інвестор постійно діє, виходячи із співвідношення між отриманням розміру можливого прибутку та ризиком. На відміну від учасників процесу прямої купівлі – продажу товару, інвестор має намір вкласти свій капітал з розрахунком на майбутній результат і повинен бути впевнений у надійності операцій, які планує [3].

За оцінками вітчизняних та іноземних експертів, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим, водночас активність суб'єктів інвестиційної діяльності є досить низькою, що обумовлено такими причинами [4]:

- несприятливий інвестиційний клімат через недосконале законодавство;
- нестабільність вітчизняного податкового законодавства;

- високий податковий тиск на капітал підприємств;
- неузгодженість чинних нормативно-правових документів, що регулюють інвестиційну діяльність;
- різні умови господарювання вітчизняних та іноземних інвесторів;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
- невисокий рівень національного інвестиційного менеджменту;
- нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури;
- низька ефективність функціонування національного фондового ринку;
- підвищений рівень інфляції;
- негативний міжнародний імідж України;
- недостатня інформованість потенційних інвесторів у багатьох країнах про стан і перспективи розвитку України;
- відсутність гарантій щодо забезпечення прав власності іноземних інвесторів. Пожвавлення інвестиційної діяльності потребує, передусім, відповідного нормативно-правового забезпечення, спрямованого на створення розвинутої інвестиційної бази. За останні роки у законодавчій сфері здійснено низку істотних кроків, які дають змогу сподіватися на ефективні зрушення в аспекті збільшення припливу інвестицій та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Так, з 1 січня 2012 р. набув чинності Закон України "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна", який визначає правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна" [5]. Окрім цього, Верховною Радою України прийнято Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку", положення якого спрямовані на створення привабливого інвестиційного клімату через звільнення від оподаткування доходів, які виникають у разі валютних коливань при внесенні інвестицій, виражених в іноземній валюті [6].

Важливим напрямом вдосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій з метою реалізації інвестиційних проєктів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Важливою передумов покращення інвестиційного середовища та системи регулювання іноземних інвестицій в Україні є страхування прямих іноземних інвестицій. Вважається, що захист майнових інтересів іноземних інвесторів в нашій країні може забезпечуватися також й незалежними страховиками [7]. У сучасних умовах швидкими темпами йде процес демонополізації страхової діяльності, розширюється коло суб'єктів, які надають страхові послуги, формується страховий ринок. Але розвиток страхової справи носить поки що стихійний характер. В значній мірі це пояснюється тим, що фінансова криза внесла корективи в страховий ринок і багато страховиків на межі банкрутства. Всесоюзні акти, які регулювали страхові відносини, втратили силу. Не вирішують питання й положення та застосування окремих норм громадянських та господарських актів, які не враховують специфіку страхування. Враховуючи це, актуального значення набуває проблема розробки та прийняття відповідних законів, які б визначали правові, економічні та організаційні основи страхової діяльності, а також й умов надання страхового захисту іноземним інвестиціям [8].

Існує й багато чинників організаційного характеру, які стають перешкодою на шляху створення ефективного механізму регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні. Вони існують на різних стадіях інвестиційного процесу: пошук, узгодження, практична реалізація, і на всіх цих стадіях особливо відчуваються обмеження в отриманні необхідної

інформації, нетипові для міжнародної практики труднощі, проблеми з багатоступінчастим, не стандартизованим порядком реєстрації інвестицій та підприємств, численні ліцензії, квоти, мита, податки, громіздка система оподаткування, вже згадане слабке функціонування вторинного ринку цінних паперів, нестача кваліфікованих експертів, аудиторів, консультантів та недостатність державних гарантій захисту інвестицій.

Обсяг прямих іноземних інвестицій є одним з показників, який характеризує ступінь інтеграції України у світове співтовариство і залежить від привабливості об'єкта інвестування. За даними статистики щорічних надходжень в останній рік обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні мав позитивну динаміку зростання в 2018 році на 12%. Це зумовило постійне зростання сукупного, акумульованого обсягу прямих іноземних інвестицій.

Важливим напрямом вдосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій з метою реалізації інвестиційних проєктів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Помітним зрушенням для України має стати реалізація завдань, поставлених перед вітчизняною економікою відповідно до Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2016- 2018 рр. [9], а саме:

- створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, стимулювання залучення приватних інвестицій, удосконалення законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, зняття перешкод в інвестуванні;
- удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору інвестиційних проєктів, а також визначення принципів та механізмів державного

інвестування для реалізації проектів, які потребують державної фінансової підтримки;

- визначення як пріоритетних для надання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, спрямованих на розвиток експортоорієнтованого та імпортозамінного виробництва, високотехнологічної

конкурентоспроможної продукції, розвиток інфраструктурних і базових секторів економіки, об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії;

- забезпечення розвитку системи прямих державних інвестицій, зокрема на умовах спільного фінансування;

- забезпечення прозорості процесу державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, спрямованих на вирішення пріоритетних завдань соціальноекономічної політики держави, а також запровадження механізму оцінки результатів державного інвестування;

- здійснення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, наданих для реалізації інвестиційних проектів;

- запровадження державного моніторингу інвестиційної діяльності та визначення функцій і встановлення відповідальності державних органів і установ, уповноважених реалізувати державну політику у цій сфері;

- створення умов для ефективного функціонування інноваційних фінансово-кредитних установ та інвестиційних підприємств;

- створення умов для залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталу (консолідація фондових бірж, забезпечення захисту прав споживачів інвестиційних послуг, створення центрального депозитарію цінних паперів, системи клірингу та розрахунків, які забезпечують мінімізацію ризиків під час виконання угод з цінними паперами);

- забезпечення підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного

партнерства (концесії, спільна діяльність, угоди про розподіл продукції тощо);

- налагодження на державних підприємствах (окрім казенних) внутрішньогосподарських відносин, які сприятимуть створенню різноманітних організаційних форм господарювання ринкового типу та залученню недержавних інвестицій.

Структура іноземних інвестицій по країнах світу свідчить про недостатню її раціональність, котра виявляється в тому, що в Україні вкладення країн, які заявили про себе в останні роки як провідні світові експортери капіталу - невеликі. Незначні обсяги іноземних інвестицій, здійснювані «новими індустріальними країнами» (Тайванем, Гонконгом, Сінгапуром), які нагромадили в останні роки величезний капітал, мають досвід роботи в перехідній економіці і, як наслідок, менше бояться інвестиційних ризиків, більш активно вкладають кошти у промислові види діяльності [10-11].

Хоча темпи надходження прямих іноземних інвестицій в Україну зростають, однак вони не відповідають її економічному потенціалу і одним із завдань є модернізація виробничої бази, що передбачалось, насамперед.

Вкладення іноземного капіталу в ті види виробництва, що працюють на насичення українського ринку дефіцитними і високоякісними товарами поки що мізерні.

Висновки. Головними проблемами у залученні іноземних інвестицій на сьогодні є: політична та законодавча нестабільність, відсутність надійних гарантій захисту від змін українського законодавства, значний податковий та адміністративний тиск, високий рівень корупованості та бюрократизму, значний рівень інфляції в країні та складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур. Пріоритетними шляхами вирішення проблем іноземного інвестування мають бути: покращення інвестиційного клімату шляхом удосконалення загального (податкового, земельного, корпоративного, митного) та спеціального законодавства, що регулює відносини при здійсненні

інвестування відповідно до європейських норм; реалізація інвестиційних проєктів за принципом "єдиного вікна"; запровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування; надати урядові гарантії інвесторам і закріпити їх на законодавчому рівні. Подальші дослідження доцільно проводити для формування оптимальної інвестиційної політики держави, яка б сприяла активізації іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

Література:

1. Феняк Л. А. Вплив іноземних інвестицій на економіку України. URL : <http://intkonf.org/fenyak-la-sidletskiy-ayu-vpliv-inozemnih-investitsiy-na-ekonomiku-ukrayini/>.
2. Стельмащук А. М. Іноземні інвестиції як чинник економічного зростання внутрішнього ринку України. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 5(8). С. 240-247.
3. Гончаренко Л. П. Инвестиционный менеджмент: учебное пособие. Москва : КНОРУС, 2005. 296 с.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.3. С. 131-138.
6. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проєктів за принципом єдиного вікна : Закон України від 21.10.2010 р., № 2623-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку : Закон України від 17.11.2011 р., № 4057-VI. URL : <http://zakon.nau.ua/>.
8. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки : Розпорядження КМУ від 29.09.2010 р. № 1900 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.7768.0>.
9. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні. URL : <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html>.
10. Серед регіонів провідні місця за обсягами інвестицій продовжують утримувати. URL: <http://news.meta.ua/metka:pryamii-inozemni-investitsii/>.
11. Худавердієва В. А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 62-71.

References:

1. Fenyak, L.A. (2020), "The impact of foreign investment on the economy of Ukraine", retrieved from : <http://intkonf.org/fenyak-la-sidletskiy-ayu-vpliv-inozemnih-investitsiy-na-ekonomiku-ukrayini/>.
2. Stelmashchuk, A.M. (2011), "Foreign investments as a factor of economic growth of the internal market of Ukraine", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, № 5 (8), pp. 240-247.
3. Goncharenko, L.P. (2005), *Investment management: a textbook*, Moscow, KNORUS, 296 p.
4. The official site of State Statistics Committee of Ukraine (2020), retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Teslya, S.M. (2009), "Foreign direct investment as an economic category, their essence and classification", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 19.3, pp. 131-138.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On preparation and implementation of investment projects on the principle of" single window", from 21.10.2010, № 2623-VI, retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine to stimulate investment in the domestic economy", from 17.11.2011, № 4057-VI, retrieved from : <http://zakon.nau.ua/>.
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), "On approval of the Concept of the State target economic program for the development of investment activities for 2011-2015", from 29.09.2010 № 1900, retrieved from : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.7768.0>.
9. Total foreign direct investment in Ukraine (2020), retrieved from : <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html>.
10. Among the regions, the leading places in terms of investment continue to hold (2020), retrieved from : <http://news.meta.ua/metka:direct-foreign-investments/>.
11. Khudaverdieva, V.A. (2010), "Strategy for attracting foreign investment in the economy of Ukraine", *Finansy Ukrainy*, № 6, pp. 62-71.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2020 р.